

Onomastikas pētījumi II / Onomastic Investigations II [Névtani kutatások II.]

Szerkesztők: LAIMUTE BALODE – CHRISTIAN ZSCHIESCHANG.

LU Latviešu valodas institūts, Rīga, 2020. 343 lap

1. A többnyelvű névtani tanulmánygyűjtemény – bár ez csupán a copyrightoldalról derül ki az olvasó számára – egy két évvel korábban Rigában megrendezett nemzetközi névtani konferencia előadásainak anyagát adja közre. A kötet huszonegy tanulmányt tartalmaz, melyek szerzői különböző országok és nyelvek tulajdonneveivel kapcsolatos kutatásaik eredményeiből adnak ízelítőt az olvasónak. A cikkek többsége angol nyelven, kisebb része pedig lett, illetve orosz vagy német nyelven kapott helyet a kötetben. A kiadvány egy 2012-ben megrendezett hasonló című konferencia, illetve 2014-ben megjelent konferenciakötet (OJĀRS BUŠS at al. eds., *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. LU Latviešu valodas institūts, Rīga) nyomában járva kínál – tematikailag nem fókuszált, inkább minden szempontból változatos – betekintést a nemzetközi névkutatás tematikáiba.

2. A kötet tanulmányainak legnagyobb része a helynevek vagy a személynevek, illetve a két nagy tulajdonnévi kategória elemeinek valamilyen szempontból összekapcsolódó vizsgálatára irányul. Az egyes írások szerzőik neve szerinti betűrendben követik egymást, így az alábbi ismertetésben is ennek rendjét követjük.

BÁBA BARBARA a tulajdonnevek nyelvjárástörténeti forrásértékének kérdését tárgyalja tanulmányában (7–17). A térbeli vagy időbeli szempontból kérdéses nyelvtörténeti adatok vizsgálatának lehetőségeit a *patak*, illetve a *kerek* és az *erdő* földrajzi köznevek kapcsán példázza, s a témakör kutatásában a nyelvtörténeti adatok mellett a szinkrón dialektológia ismereteinek, illetve a kvantitatív nyelvföldrajzi módszerek alkalmazásának hasznosságát hangsúlyozza.

LAIMUTA BALODE a keresztnév-változtatások jelenségét vizsgálja a 21. század első évtizedeiből való hivatalos lettországi adatok (12 ezernél több névváltoztatási eset) névlistáinak a felhasználásával (18–37). A régi és az új keresztnévek egymáshoz való viszonya alapján azonosítja a névváltoztatások jellemző típusait, és bőségesen példázza is őket tanulmányában.

HARALD BICHLMEIER a Róma nevének eredetével kapcsolatban – számos más lehetséges etimológia mellett – felmerült főníciai eredeztetés esélyeit teszi mérlegre (38–56). Tekintve a főníciai kölcsönszavak csekély számát a latinban, valamint a magyarázat alátámasztásához szükséges régészeti adatok hiányát, az újabb feltevést egyértelműen elvetendőnek tartja.

HANS-PETER EDERBERG tanulmányának tárgyát a tulajdonnevek, közelebbről a helynevek információs tartalma, illetve az ennek kezelésére rendelkezésre álló lehetőségek képezik (57–69). Munkája a bibliográfiai leírások, illetve a nagy adatbázisokban való tárolás és feldolgozás szempontjából elemzi témáját.

VALTS ERNSTREITS írása a lív nyelvi eredetű lett helynevek kérdéskörére fordítja a figyelmet (70–80). Témája a két nyelv története és kapcsolatai szempontjából, s tágabb értelmű történelmi tanulságai vonatkozásában tarthat számat a kutatói érdeklődésre.

MARTYNA GIBKA a Terry Pratchett nevéhez fűződő Korongvilág-regények írói névvilágát vizsgálja, hasonló tárgyú korábbi cikkeinek tematikáját folytatva, a *The Fifth Elephant* (magyar kiadása: *Az ötödik elefánt*) című regény példáin keresztül (81–94). Írásában a mű név-

anyagát elemzi a tulajdonnevek funkciói szempontjából, az írói névadás általa leírt elméleti modelljének keretében, illetve módszertanát követve.

ANNA ELIZABETE GRIŦE a lettországi ház-, illetve tanyanevek témakörét kutatja tanulmányában (95–111). A komoly történeti hagyományokkal rendelkező névtípust az 1990. évi földreform is megerősítette, mely előírta a hasonló típusú tulajdonnevek használatát. A szerző egy olyan, nyelvi és etnikai szempontból vegyes lakosságú területen vizsgálja e nevek megjelenését, ahol a névtípusnak nem voltak számottevő előzményei.

OTILJA KOVALEVSKA a 16. század végi livóniai személy- és helynévanyag, illetve ezek összefüggéseinek körébe kínál betekintést írásában (112–138). Történeti névanyaga és a későbbi évszázadok, illetve a jelenkor helynévállománya közt jelentős korrelációt mutat ki, s a hivatalosan csupán a 19. századtól létező családnévhasználat számottevő előzményeit is sikerrel azonosítja a vizsgált területen.

ДЕНИС КУЗЬМИН (DENIS KUZMIN) a karéliei nők középkori személyneveit vizsgálja tanulmányában (139–151). Míg kereszténység előtti férfineveket a történeti források mellett a családnévek és a helynévanyag is bőven őrzött meg az utókornak, a régi balti finn női nevek ezek nem szolgáltatnak hasonló anyagot. E téren a szerző a népköltészet szóbeli hagyományai mellett a hagyományos falusi tehénnevek tanulságait látja felhasználhatónak.

PHILIP W. MATTHEWS a sajátos szerkezetű, hibrid földrajzi nevek problémakörét tárgyalja (152–174). Míg többen az ilyen struktúrák használatát gyakori tautologikus jellegük miatt ellenzik a nemzetközi helynév-standardizáció gyakorlatában, a szerző éppen ezek jelentőségét hangsúlyozza – új-zélandi példák alapján – a különböző identitások, illetve a kulturális örökség megőrzésében.

SOLVITA POŠEIKO a kereskedelmi vállalkozások neveinek a nyelvi tájképben meglévő szerepét, illetve azokat a módokat vizsgálja, ahogyan a globalizáció, lokalizáció és glokalizáció (globálissá vált termékeknek a helyi környezethez való adaptálódása) kifejeződik (175–196). A szerző elméleti, általános jellegű megközelítést a vonatkozó lettországi gyakorlat elemzésével egészíti ki.

SANDA RAPA több évszázad háborús eseményeinek a lett helynévanyagra való hatását kutatja (197–209). Ezek számos helynév megsemmisülésében játszanak szerepet, de új – időleges vagy maradandó – helynevek keletkezését is eredményezhetik. A szerző kitér arra is, hogy a helynevek megfelelő használata milyen jelentőséggel bírhatott a hadviselésben, s hogy a helynévadás ideológiai fegyverként is használatos lehetett.

ALENA RUDENKA a 13. századi szmolenszki kéziratokban előforduló tulajdonnevek állományát állítja a fókuszba (210–221). A kisebb részben helynévi, nagyobb részben személynévanyagot tartalmazó forrásanyag elsősorban, de nem kizárólag a keleti szlávok szempontjából érdemes a közelebbi vizsgálatra.

RENĀTE SILIŅA-PINĶE 17. század végi dél-livóniai svéd térképeket vizsgál a rajtuk megjelenő mikrotoponimák szempontjából (222–239). Bő két tucat objektum nevét vizsgálja, s tanulmányát számos egykori térkép képi részleteivel illusztrálja.

DAIVA SINKEVIČIŪTĒ az *-(i)ut* végű balti eredetű litván keresztnevek körére, azaz egy karakterisztikus névtípusra fordítja figyelmét tanulmányában (240–259). A balti eredetű keresztnevek a nemzeti névanyag 20. század eleji megújulását követően váltak népszerűvé, s körükben e morfológiai típus a legjellemzőbb napjainkban is. A tanulmány e nevek különböző kategóriáit és népszerűségük történeti alakulását mutatja be az olvasónak.

GRANT SMITH – Shakespeare műveinek névadására vonatkozó tanulmányai sorát folytatva – ezúttal a Sok hűhó semmiért névvilágát állítja figyelmének középpontjába (260–272). Ennek kapcsán az írói nevek másodlagos, szimbolikus jelentéseit vizsgálja, továbbá ezek szerepét a shakespeare-i humor közvetítésében az egykori és mai közönség számára.

SZŐKE MELINDA a garamszentbenedeki apátság alapítólevelének interpolált részeire, illetve az ebben lévő helynévi szórványok vizsgálatának lehetőségeire vonatkozó eredményeit teszi közzé írásában (273–285). Kutatásai az adott nyelvtörténeti forrástípus hasznosításához kínálnak hasznos szempontokat néhány részletesebben bemutatott példa segítségével, a nem magyar olvasók számára is.

JOAN TORT-DONADA kötetbeli írása a helynevek és földrajzi környezetük viszonyát tárgyalja (286–299). Ennek kapcsán a földrajztudomány szempontjából közelít a kérdéshez, a leírás és a tér differenciálásának fogalmát állítva a középpontba. Ennek kapcsán, amint a szerző bemutatja, a toponímia az értelmezés és a magyarázat eszközeként szolgálhat a kutató számára.

ANTA TRUMPA két hasonló alakú, de különböző eredetű, egyaránt 'moha' jelentésű jövevényszó megjelenését vizsgálja a lett helynévanyagban (300–311). Az ezekből származó helynevek földrajzi elterjedését elemezi, s ennek kapcsán kutatja tovább a szóban forgó szavak nyelvi eredetét is.

НАТАЛИЯ ВАСИЛЬЕВА (NATALIJA VASILEVA) a névtani norma fogalmát állítja a középpontba, melyet a nyelvi norma fogalma, annak alapvető jelentései felől közelít meg írásában (312–326). Ennek kapcsán szól a pragmatikai norma jelenkori változásairól (az idegen eredetű, illetve a rendszerbe nem illő tulajdonnevek rugalmasabb befogadása, a névtani kreativitás jóváhagyólagos térnyerése stb.), ezeket pedig elsősorban a modern társadalomban zajló globalizációs folyamatokból tartja magyarázhatónak.

CHRISTIAN ZSCHIESCHANG a településnevek és víznevek között fennálló jellemző kapcsolatok témakörét tárgyalja tanulmányában (327–341). Ide tartoznak a helymeghatározás, illetve a vizekhez kapcsolódó tevékenységek megnevezésének, de a korai településtörténeti folyamatok vizsgálatának kérdései is. Ezeket illusztrálja a szerző az Elba vízgyűjtő területéről származó példák bemutatásával.

3. Az ismertetett kötet a felmerülő elméleti kérdésekkel együtt is különböző országok és nyelvek névanyagának vizsgálatába és módszereibe kínál betekintést, szerzői összetételének köszönhetően a Baltikum névtani kutatásaira vonatkozó kiemelt hangsúllyal. A különböző nyelvű tanulmányokhoz egyaránt angol absztraktok kapcsolódnak, melyek többnyire viszonylag részletesen adnak rövid tájékoztatást az adott cikk tartalmáról az érdeklődő olvasónak. A kötet a jelenkori névkutatás tematikai és megközelítésbeli sokszínűségének példáját nyújtja.

FARKAS TAMÁS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7732-2302>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar